

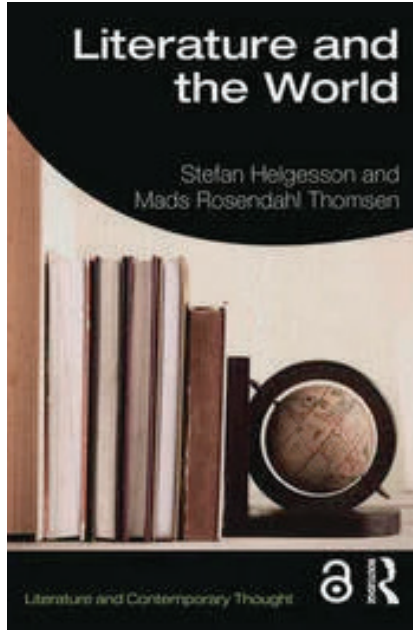
folk/ed. Derg, 2022; 28(4)-112. Sayı/Issue -Güz/Autumn

Kitap Tanıtımı / Book Review

Stefan Helgesson - Mads Rosendahl Thomsen (2020) *Literature and the World*. New York: Routledge.

ISBN: 978-0-8153-8465-6, 174 sayfa

Alaner İmamoğlu*

* Dr. Alaner İmamoğlu (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, Eskişehir Osmangazi University, Department of Comparative Literature. aimamoglu@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3509-066X)

Aarhus Üniversitesi (Danimarka) Karşılaştırmalı Edebiyat bölümü profesörü Mads Rosendahl Thomsen ve Stockholm Üniversitesi (İsveç) İngiliz Edebiyatı Çalışmaları profesörü Stefan Helgesson tarafından Routledge yayınevinin “*Literature and Contemporary Thought*” serisi kapsamında hazırlanan *Literature and the World*, Karşılaştırmalı Edebiyat disiplinine dair güncel bir panorama sunma amacı taşımaktadır. Bu çerçevede, kitabın yazarları özellikle 2000 sonrası kaleme alınmış, Emily Apter, Haun Saussy, David Damrosch, Aamir Mufti, Pheng Cheah gibi çağdaş yazarların eserlerinden hareketle “dünya edebiyatı” kavramı ve fikri üzerine sorular sormaktadırlar. İlk baskısı 2020 yılında yapılan ve 174 sayfadan oluşan kitap, Goethe’den beridir Karşılaştırmalı Edebiyatın laymotif kavramlarından biri olan dünya edebiyatı üzerine sorgulamalar ve analizler getirerek, söz konusu kavramı güncel bir düzleme oturtmaya çalışmaktadır. Nitekim giriş kısmının alt başlığı “Neden Dünya Edebiyatı?” olarak seçilerek dünya kavramının edebiyat ile olan ilişkisi coğrafya, tarih, sosyoloji gibi disiplinler referans alınarak farklı bağlamlarda ele alınmaktadır.

Kitap giriş bölümünü takip eden yedi bölümden meydana gelmektedir. Bu bölümlerde *ecology*, *genre*, *geography*, *media* ya da *translation* gibi karşılaştırmalı edebiyatın özellikle son yüzyıl içerisinde önemli bileşenleri hâline gelmiş modern bağlam ve kavramlar üzerine odaklanılmaktadır. Şüphe yok ki adı geçen kavramları önemli kılan hem dünya edebiyatı fikri ile güçlü bir bağları olmaları, hem de dünya edebiyatı noktasından hareketle ele alındıklarında tartışmalara, görüş ayrılıklarına ve yeniden tanımlamalara açık olmalarıdır. Kitabın yazarları da bunun bilinciyle bu şekilde bir terminolojik seçkiyi dünya edebiyatını irdelemek adına benimsemişlerdir.

Mads R. Thomsen tarafından kaleme alınan ve Türkçeye “Paradigmalar: Dünya Edebiyatı ve Diğerleri” olarak çevrilebilecek “*Paradigms: World literature and its others*” adını taşıyan ilk bölümde dünya edebiyatı projesine tarihsel bir noktadan yaklaşılmaktadır. Bu bağlamda, edebiyatı daha elverişli bir şekilde yorumlayabilmek için tarihsel ve metinötesi bir yaklaşımın şart olduğunu savunan Franco Moretti ve edebiyatı bir dünya sistemi olarak yapısalcı bir bakış açısıyla ele alan sosyolog Pascale Casanova gibi yirminci yüzyılın sonu ve yirmi birinci yüzyılın başında öne sürdükleri fikirleriyle tartışma odağı olmuş edebiyat insanlarının dünya edebiyatı yaklaşımlarına yer verilmektedir. Milli edebiyat, karşılaştırmalı edebiyat, postkolonyal edebiyat, çeviri çalışmaları gibi alt başlıklara ayrılan bu ilk bölümde, dünya edebiyatının ve Karşılaştırmalı Edebiyat disiplininin temas hâlinde olduğu ya da temel bileşeni olduğu ve kendileri de bugün birer disiplin kabul edilen büyük ölçekli diğer araştırma alanlarına değinilmektedir. Nitekim bu bileşenler dünya edebiyatının “diğer” isimleri olarak da kabul edildiğinden, dünya edebiyatı fikrinin devam etmesi ve gelişmesi, söz konusu disiplinlerin gelişmeleriyle paralel olarak ele alınmıştır.

Özellikle Alexander Beecroft ile güncellik kazanan *ecology* kavramına da ayrı bir yer verilen kitabın *Ecologies of Literature* adlı bölümünde edebiyat bir “ekolojiler” bütünü olarak incelenmektedir. Bu bölümde Beecroft’tan geniş alıntılar yapan Stefan Helgesson, edebiyatı bir sistemler bütünü olarak ele alan Itamar Even-Zohar’dan bahsetmeyi de ihmal etmeyerek dil, siyaset, ekonomi, din, kültürel politikalar, teknolojik imkânlar gibi faktörlerin ekolojilerin meydana gelmesinde nasıl bir rol oynadığından bahsederek, edebiyatın da bu etkileşim

ortamından ayrı düşünülemez bir olgu olduğu fikrini öne sürmektedir. Dünya ve ekoloji fikri ile bağlantılı olarak bir başka bölüm olan “*Geographies: Reading the oceans*” adlı bölümde kıtalarötesi bir edebiyat okumasının okyanusu referans alan bir yaklaşımla nasıl mümkün olduğu anlatılmaktadır. Bu bağlamda, coğrafyanın kara parçalarından ibaret olmadığı, kara parçalarını referans alan bakış açısının ötesine geçilmesinin daha geniş bir coğrafya algısının önünü açtığı savunulmaktadır. Bununla ilgili olarak da Hint Okyanusuna kıyısı bulunan farklı ülkelerin ve edebiyatların okyanus teması ve olgusu etrafında nasıl ortak bir paydada bir araya geldiği örneği verilmektedir (s. 98-99).

Media and method: the digitized library of Babel adı verilen beşinci bölümde edebiyat sosyolojisi ve dijital edebiyat arasındaki bağa değinilmektedir. Dijital alandaki gelişmelerin farklı ülkelerdeki okuma eğilimlerini nasıl daha sistematik ve erişilebilir hâle getirdiği, istatistik uygulamalar üzerinden tartışılarak, dijital edebiyatın bu tür istatistikleri hızlı bir şekilde ve oldukça pratik yollarla yorumlamayı mümkün kıldığı somut ve ikna edici argümanlarla anlatılmaktadır. Bununla birlikte, dijital edebiyatın ve dolayısıyla yapay zekânın eleştirel bir perspektif sunma noktasında hâlen kısıtlı olduğu da okura hatırlatılmaktadır. Bunun yanı sıra, Türkçeye alımlama çalışmaları olarak çevrilebilecek ve özellikle bugün David Damrosch ile özdeşleşen *reception studies* bağlamında edebi eserlerin, dijital imkânlar sayesinde, gerek çeviri gerekse diğer tanıtım yollarıyla dolaşımını anlamada önemli bir alan olduğu vurgulanmaktadır. Kitabın yazarlarının gerek ekoloji gerekse alımlama kavramlarına yönelik atfettiği önem bu kavramların bugün dünya edebiyatı tartışmalarında merkezde olduğu izlenimini vermektedir. Nitelik kitabın edebi tür (*genre*) kavramı ile ilgili olan üçüncü bölümünde, alımlama ve ekoloji kavramları bağlantılı olan yerel ve evrensel, genel ve bireysel gibi ikiliklerin dünya edebiyatı tartışmalarında elverişli sonuçlar vereceği sonucuna varılmaktadır.

Mario de Andrade'nin öne sürdüğü gibi, dünya edebiyatının çeviri ile olan kaçınılmaz bağına (s. 134) değinildiği kitabın altıncı bölümünde, çeviri çalışmalarının, Goethe'nin de işaret ettiği üzere, kültürlerarası iletişimin anahtarı ve dolayısıyla dünya edebiyatı fikrinin vazgeçilmez bir unsuru olduğunun altı bir kez daha çizilmektedir. Çeviriye yaklaşımda bir taraftan Damrosch ve öncesinde Hans R. Jauss gibi yazarlar ile daha tartışılır hâle gelen ve okurun çevrilen eseri nasıl benimsediği ile ilgili olarak “*cosmopolitan reading*” ve edebî eserlerin nasıl hayatta kaldığı ilgili olarak “*duration*” kavramlarına değinilmektedir. Bunun sonucu olarak bir edebî eserin nasıl dünya edebiyatının parçası ya da kanon olduğu tartışılmakta, bununla birlikte, çevirinin kendisine dair daha çok metin ve anlam odaklı tartışmalara az da olsa değinilmektedir. Dünya edebiyatını etkileşim ve benimseme gibi uluslararası faktörlerle şekillenen bir tarihsel sürecin ortaya çıkardığı ve geliştirdiği yorumunu yapan Helgesson, çevirinin öngörülemez sonuçlar doğurduğu sonucuna vararak, hem yazar hem de okur açısından bu öngörülemezliği, değişen ideolojik, ekonomik ve estetik koşulların ve kodların etkilediği ifade edilmektedir (s. 148)

“*Unfinished business: a dialogue*” adını taşıyan sonuç bölümünde kitabın iki yazarının dünya edebiyatı kavramı etrafında yürüttükleri bir diyaloga yer verilerek, dünya edebiyatının da aslında tıpkı bu diyalog gibi henüz bir sonuca varmamış, üzerine tartışıldıkça gelişen bir alan olduğuna işaret edilmektedir. Bu diyaloglarda, edebiyatın “doğru olanı gerçekleştirmek”

adına önemli bir vasıta olarak kullanılmasının edebiyatı da “daha doğru bir hâle getireceği” düşüncesi paylaşılmaktadır (s. 162). Bir diğer deyişle, soyut bir düşünce olmanın ötesine geçerek hayata yön veren bir unsura dönüşmesi, edebiyatın geleceği üzerine öne sürülen meşru bir ideal olarak okurla paylaşılmaktadır. Ancak bu yolla evrensel bir kültürün somut hâle bürünebileceği ileri sürülmektedir (s. 166). Evrensel kültür noktasında göç olgusunun “edebiyat çalışmalarının gerek yönetsel gerekse kuramsal anlamda yenilenmesinde dikkate değer bir gerçeklik ve çıkış noktası hâlini aldığı” (s. 164) tespitine varıldığı kitapta, dünya edebiyatının, dar kalıpların ötesinde bütün kültürleri kapsayıcı bir niteliğe bürünmesi gereği savunulmaktadır. Yazarların, bu anlamda, geleneksel bir fikir olan *république des lettres* yani “edebiyat cumhuriyeti” ideali ile dünya edebiyatı düşüncesini bağdaştırma eğilimi göze çarpmaktadır.

Literature and the World 2020 yılına ait bir eser olmasına rağmen Karşılaştırmalı Edebiyat disiplinine dair sıra dışı bir yaklaşım getirmemektedir. Gerek Thomsen gerekse Helgesson yeni fikirler ortaya atmak yerine, dünya edebiyatına dair belli başlı eserlerden ve yazarlardan alıntılar yaparak bunları çok fazla derinlemesine analizler gerçekleştirmeden yorumlama yoluna gitmektedirler. Bu yönüyle derleme bir eseri de çağrıştıran kitap, yeni bir perspektif sunmaktan ziyade, Karşılaştırmalı Edebiyat disiplininde bugün gelinen noktadan hareketle, bundan sonra nasıl bir yol izleneceğine dair öngörüler ileri sürmektedirler. Bu anlamda, eserin en ilgi çekici tarafı şüphe yok ki dijital edebiyata yönelik sunduğu perspektif olarak kabul edilebilir. Zira edebiyatın geleceğinin dijital ile olan ilişkisinin okura görece kolay anlaşılır bir dille anlatılması, *digital humanities* olarak adlandırılan alanı bu kitap aracılığıyla daha erişilebilir bir hâle dönüştürmektedir. Bunun yanı sıra, Karşılaştırmalı Edebiyat disiplinine dair genel bir fikir edinmek isteyen okurlar için başvuru kaynağı niteliği taşıyan eserde öne sürülen tartışma düzlemlerini derinlemesine analiz etmek adına ek okumalar yapma ihtiyacı doğacaktır. Dolayısıyla, Karşılaştırmalı Edebiyat disiplinine dair kuramsal bir giriş imkânı tanıyan *Literature and the World*, hem akademik hem de amatör anlamda edebiyata ilgi duyan okurlarca başvurulabilecek bir başlangıç eseri olarak nitelendirilebilir.